

NUMAI CERCETAREA SALVEAZĂ

Prof. univ. dr. Ion Stoica

Dezvoltarea contemporană a cunoașterii este consecința organizării superioare a activităților de cercetare. Oricât ar părea de absolută o asemenea aserțiune și oricât de mare ar fi tentația de a căuta alternative, recunoașterea cercetării ca expresie a adevăratei maturități, într-un domeniu sau altul, este evidentă și generală. Și totuși, disponibilitatea pentru cercetare și nivelul investițiilor în cercetare sunt destul de diferite și aproape întotdeauna insuficiente. Există domenii de vârf, în care cercetarea produce intense vibrații și tensiuni creatoare și domenii îmbătrânite în practicism și în exerciții eminamente intuitive, a căror dinamică este marcată negativ, atât ca ritm al dezvoltării cât și ca nivel de considerare și reală recunoaștere socială.

În ariile în care s-a manifestat, cercetarea a provocat schimbări fundamentale vizibile, atât în mișcarea lor internă cât și, mai ales, în prefacerile care au loc în societate, favorizând adjudecarea prețurii și respectului unanim, reorientarea unor resurse și adoptarea unor reglementări stimulative. Cine mai pune la îndoială nevoia de cercetare în chimie, de pildă, când rezultatele se traduc în apariția aproape cotidiană a unor produse noi, de extremă utilitate practică, sau nevoia de cercetare în diferite câmpuri ale cosmonauticii, când prin descoperirile realizate de cercetare se obțin performanțe inimaginabile în explorarea spațiului. Capacitatea de obiectivare a expectanțelor societății prin obiectivele activităților de cercetare și punerea în operă a elementelor – adesea revoluționare – ale noului a condus la transformarea cercetării științifice în condiția și motorul progresului general. Diferența de intensitate a eforturilor de cercetare, în diferite câmpuri, reprezintă tocmai rezultatul potențialului real de obiectivare pe care specialiștii diferitelor zone ale cunoașterii reușesc să-l dezvolte și să-l afirme, confirmarea relevanței rezultatelor pe care ei le obțin.

Logica cercetării științifice, așa cum au demonstrat mari nume ale gândirii moderne – și, cu deosebire, Karl Popper – este un proces complex, în care se întâlnesc simbiotic și interactiv tot felul de cauze și

determinări, de așteptări și de viziuni, întemeiate atât pe caracteristicile naturii umane cât și pe stadiile și proiecțiile organismului social. Cercetarea este, într-o anumită măsură, o metafizică, pentru că pornește adesea de la elemente speculative, dar este, mai ales, expresia unui nivel superior de conștientizare, propunându-și o metodologie generală a înțelegerii, explicării și stăpânirii lumii. *„Teoriile – scria K. Popper – sunt plase pe care le aruncăm pentru a prinde ceea ce numim lumea; pentru a o raționaliza, a o explica și stăpâni. Ne străduim să facem ochiurile plasei cât mai mici”*(1)

Cercetarea nu este un simplu fenomen de reflex, ci un fenomen profund, de esențializare a unui anumit tip de existență, caracterizat prin îndrăzneala de a pune împreună știutul cu neștiutul, într-o relație dinamică, din perspectiva viitorului. *„Numai prin idei îndrăznețe, prin anticipări nejustificate, prin speculații cutezătoare, puse mereu la încercare, putem prinde natura. Acei dintre noi care nu doresc să-și supună ideile riscului infirmării, nu pot participa la jocul numit știință.”*(2)

Ca teritoriu al competenței, în cercetare este mai evidentă decât în oricare altă zonă de manifestare umană, mișcarea reală a valorilor, relația neprefăcută cu anumite stadii ale adevărului.

În unele – puține – teritorii ale cunoașterii, preocupările și efortul de cercetare au rămas la nivelul unor inițiative individuale, adesea cu orientare istoricistă și culturologică, fără forța de a găsi, de a susține și de a urmări obiective cu semnificație majoră în dezvoltarea domeniului respectiv și în sporirea contribuției acestuia la dezvoltarea cunoașterii.

Spațiile infodocumentare și, cu deosebire bibliotecile, n-au avut o tradiție consolidată în cercetarea obiectivelor specifice. Marile lucrări legate de istoria culturii românești, elaborarea repertoriilor bibliografice de anvergură și a altor categorii de instrumente auxiliare muncii intelectuale, în ciuda importanței fundamentale în ordonarea memoriei cunoașterii și în susținerea cercetării în diversele arii disciplinare, nu exprimă și nu acopăr nevoile de înnoire și de creștere a performanței în chiar perimetrul infodocumentar. Mișcarea informației este un teritoriu vast, iar raporturile informației cu existența și cu perspectivele societății sunt atât de diverse și de complexe încât ignorarea acestei realități nu mai poate fi acceptată la nivelul profesiilor specifice și cu atât mai puțin la nivelul strategiilor dezvoltării.

Explicațiile desincronizărilor din sfera cercetării sunt, la rândul lor, numeroase, complicate și particulare, de la un domeniu la altul. Cercetarea de bază s-a esențializat, s-a ancorat în domenii prioritare și se desfășoară în cadrul unei mari libertăți de orientare.

Dar cercetarea privind relația informație-cercetare, în condițiile dezvoltării societății cunoașterii, n-a făcut pași importanți. Cercetătorii români nu au la îndemână suficiente instrumente colective de informare, construite interactiv, cu un spor relevant de valoare adăugată, nu s-au realizat baze de date performante, nu s-au lansat proiecte majore, de acces rapid și de furnizare operativă a informației necesare și, mai ales, nu s-au alocat sumele corespunzătoare pentru utilizarea marilor organizații informaționale specializate de peste hotare.

Cercetarea din învățământul superior nu dispune nici ea de cadrul necesar, din punct de vedere informațional. Numărul și calitatea periodicelor științifice, pe hârtie sau online, achiziționate de bibliotecile universitare este în descreștere, deși nici în anii trecuți oferta nu era comparabilă cu cea din țările dezvoltate. Proiectul unei rețele informatizate a bibliotecilor universitare este încă în fașă, acțiunile pentru o politică coordonată de digitizare n-au consistență. Creșterea calității învățământului superior nu se întemeiază, decât declarativ, pe valoarea componentei informaționale. Eroarea este strategică, iar remediarea, dacă se va produce, va costa mult, pe toate planurile.

Pentru structurile și profesiile infodocumentare este important să observăm că desincronizarea este încă mai profundă, în ciuda progreselor evidente pe care le-a făcut domeniul după 1989.

Noi n-am avut o cercetare organizată în domeniul bibliotecilor și al centrelor de documentare. Puținele lucrări care au abordat problemele conceptelor, ale structurilor, relațiilor și instrumentelor infodocumentare au fost rezultatul unor inițiative și eforturi individuale și disparate.

Cu excepția deceniului în care a funcționat Centrul de documentare al Academiei Române, condus cu autoritate de acad. Aurel Avramescu, când problemele documentării științifice au fost abordate cu o anumită intensitate și concentrare, nu s-a întâmplat nimic semnificativ.

Fără o formație universitară și neîncurajați în această direcție de structura întregului cadru, cei mai buni profesioniști ai bibliotecilor românești s-au dedicat mai ales punerii în valoare a contribuției acestor instituții la dezvoltarea generală a culturii române. Util, dar insuficient. Fără o politică adecvată și fără resursele necesare, nici organizarea informației privind istoria cunoașterii din țara noastră n-a avut continuitate și unitate metodologică. Corpusul informațional al culturii române, conceptele informării documentare moderne, tipologia structurilor mișcării informației și caracteristicile teoretice și practice ale managementului informațional rămân teritorii pe care cercetarea trebuie să le acopere intens, sistematic și cu consecvență.

Criza puternică pe care o traversează spațiile și relațiile infodocumentare nu poate fi depășită decât prin ridicarea cercetării din aceste domenii la nivelul general de dinamism și rigoare al cercetării științifice naționale, sau chiar deasupra acestuia.

Nu există un model unic în cercetarea infodocumentară. Nu există nici un model de strategie valabil pentru toate țările.

Există, însă, o logică a dezvoltării în care cercetarea reprezintă zona cea mai generativă a strategiei oricărui domeniu de activitate și motorul cel mai important al calității reale. Numai organizarea cercetării specializate va determina spargerea blocajului de gândire cu privire la potențialul așezămintelor din spațiile infodocumentare în promovarea generală a unei calități superioare în procesele de cunoaștere.

Pe la jumătatea secolului trecut, Jesse Shera observa cu amărăciune că absența cercetării de specialitate riscă să determine mari dificultăți în organizarea modernă a traseelor informației. El considera necesare două categorii de cercetări: fundamentale și manageriale. Prin cercetarea fundamentală în aceste arii înțelegea realizarea unui corp sistematic de cunoștințe care să lumineze zone încă neexplorate ale structurii și dinamicii inteligenței sociale, iar în cercetarea managerială cuprindea studiile legate de utilizarea instrumentelor/pe atunci doar/ bibliografice de către grupuri umane specifice și aprofundarea problemelor legate de caracteristicile mișcării informației.

Între timp, nivelul de complexitate al problemelor informației a crescut considerabil și ecartul dintre nevoile reale de informație și potențialul vechilor structuri a devenit, uneori, exploziv. Criza profundă a informației s-a generalizat. Unele dintre structurile și profesiile informației au trăit cu perplexitate această nevoie de schimbare, reacționând exact invers – adică plonjând într-o apărare obstinată a vechilor forme și valori, pe care le-au considerat, în mod fals, ca singura modalitate de a-și conserva identitatea. „Nu știu – scria Jose Ortega y Gasset – de ce noi înțelegem de obicei cuvântul <criză> în sens negativ; o criză nu este decât o schimbare intensă și profundă; aceasta poate fi o schimbare spre rău, dar tot așa poate fi o schimbare spre mai bine...”(3) Și tot el sublinia: „ceea ce are mai mare valoare este întotdeauna mai șubred. În caz de conflict, de depresiune, de pasiune, suntem întotdeauna prompti în a înceta să fim inteligenți.”(4)

Poate că cea mai importantă zonă, cea mai promițătoare direcție pe care trebuie s-o urmărească spiritul înnoitor în domeniile infodocumentare ar trebui să fie ieșirea din imperiul cantității, fără însă ca valorile cantitative să fie integral ignorate. Deși pare paradoxal, un

asemenea obiectiv fundamental este singurul în stare să întemeieze evoluțiile viitoare ale acestor câmpuri de cunoaștere și acțiune umană pe criterii comparabile cu cele care patronează dezvoltarea generală a cunoașterii. Spațiile infodocumentare sunt amenințate cu sufocarea și căderea în predominanța ne semnificativului, dacă nu vor fi găsite modalități mai eficiente de a opera cu selectivitatea și cu personalizarea și dacă sistemele și structurile nu vor redescoperi și nu vor cultiva cu prudență forme superioare de exigență și elitism intelectual.

Cultura este democratică, dar nu același lucru se poate spune despre teritoriul cercetării și al marilor performanțe. Bibliotecile științifice n-au învățat încă această lecție. „*Atenția față de calitate va fi factorul major în situarea fermă a bibliotecilor în centrul revoluției informaționale.*”⁽⁵⁾

Obiectivele calității trebuie urmărite prin toate mijloacele, chiar și prin rafinarea cercetării cantitative. Aceasta din urmă nu și-a epuizat resursele, cu condiția înnoirii reperelor cu caracter de indicatori, a exprimării și a punerii în relații mai relevante a acestora. Se pot descoperi astfel regularități, modele noi și pot fi scoase din uz sau reconsiderate unele dintre vechile forme de sinteză și evaluare a căror menținere nu mai exprimă valoarea socială reală a structurilor infodocumentare.

Orientarea spre calitate este, în același timp, o modalitate de abordare plină de ambiguități, câtă vreme conceptul de calitate în domeniul specific nu este definit în relație cu cele mai înalte rigori promovate într-un anumit moment al dezvoltării acelei sfere de activități.

Cercetarea științifică, procesul care trebuie să conducă la performanță, la calitate în toate zonele cunoașterii este, la rândul lui, expresia unei strategii, a unor politici, a unor organizări și a unei vieți profesionale cu puternice elemente de performanță. Nu există țări cu o mișcare infodocumentară slabă, dar cu o cercetare în domeniu viguroasă și remarcabilă. Și nici invers. Cercetarea este astfel atât consecința cât și motorul dezvoltării, ea nu poate fi tratată decât ca o componentă indispensabilă a marilor strategii ale dezvoltării, pe plan general sau într-un câmp specific.

O strategie a structurilor infodocumentare din România n-a fost încă formulată. Elemente ale unei gândiri strategice se regăsesc în Programul întocmit de Academia Română pentru dezvoltarea societății informaționale, ca societate a cunoașterii, în Programul de guvernare pentru perioada 2001-2004, în unele programe sectoriale patronate de Ministerul Educației, Cercetării și Tineretului sau de Ministerul Comunicațiilor și Tehnologiei, Ministerului Culturii și Cultelor, dar toate sunt caracterizate prin absența coerenței sistemice și a focalizării

necesare. Modelul din strategia englezească „People’s Network” nu a fost utilizat nici măcar ca sursă de inspirație.

Pe de altă parte, trebuie recunoscut faptul că, din interiorul structurilor infodocumentare românești reprezentative nu au fost propuse dezbaterii și adoptării proiecții raționale și moderne, care să reflecte nivelul de așteptare, de integrare și de viziune al profesioniștilor intermediarii informaționale de acest tip.

Acum nu se mai poate începe ca în secolul XIX, sau la începutul secolului XX, prin acțiuni individuale remarcabile, prin spontaneitatea inspirată a marilor figuri. Cercetarea în biblioteci trebuie integrată unei gândiri strategice, organizată, condusă, finanțată, exploatată și regenerată permanent. Este nevoie de un cadru, de reglementări, de resurse pentru ca procesul să se desfășoare firesc, urmându-și logica proprie și antrenând cele mai înalte valori profesionale. *„Cunoașterea nu este o materie primă”...”tot ce putem face este să creăm un mediu propice și să motivăm oamenii”...”Noi toți trebuie să învățăm să cooperăm în economia cunoașterii”*(6) scria recent Richard Potter, considerând că valorile înnoitoare nu pot fi decât consecința celor mai elevate forme umane de acțiune și celui mai responsabil mod de a pune în evidență și de a rezolva problemele cheie ale unui domeniu.

Acest mediu propice al emergenței valorii nu se reduce la adoptarea deciziei administrative de a organiza procesul de cercetare. În ciuda nevoii de decizii, de reglementări și de forme de acțiune, cercetarea nu poate fi decât produsul superior al unui sistem integrat de elemente purtătoare de valoare. Cel puțin câteva dintre aceste elemente, la rândul lor cu caracter sistemic, sunt indispensabile.

Este nevoie de *un cadru formativ*, desfășurat pe întregul spectru de trepte și forme de pregătire a specialiștilor domeniului. Cele patru structuri universitare de învățământ (București, Cluj-Napoca, Oradea, Timișoara) destinate formării superioare a profesioniștilor din unitățile infodocumentare, reprezintă deja o garanție a consolidării forțelor intelectuale necesare procesului de cercetare.

Lansarea mai viguroasă – în ultimii cinci ani – a specializării prin masterat și – în ultimii doi ani – a specializării prin doctorat, care constituie, în fapt, exerciții individuale de orientare, de gândire subiectivă și rafinată și de cercetare propriu-zisă, probează trecerea într-o etapă de maturitate, în fine, câștigată, a profesiilor infodocumentare din România.

Este nevoie de o abordare sistemică, integrată a realității infodocumentare la scară națională.

Reglementările adoptate în România, parțiale și lacunare, în raport cu întregul și cu problematica reală, deși reprezintă un progres față de perioada anterioară, nu determină și nu favorizează identificarea conceptelor, structurilor, relațiilor, serviciilor și instrumentelor celor mai relevante pentru a răspunde cerințelor noi ale mișcării informației în sfera infodocumentară. Poate că cea mai puternică frână o reprezintă absența unui sistem real de comunicare între actorii proceselor din această sferă. Lipsa angrenajelor și a fluidității comunicării are influențe negative în toate etapele cercetării: selecția temelor, organizarea cooperărilor, prelucrarea rezultatelor și implementarea lor, realizarea schimbării, evaluarea noii calități.

Este nevoie de *definirea și recunoașterea unui teritoriu managerial specific*, cu valorile și normele lui, cu formele și cu evoluțiile lui particulare. Fără un management de calitate, în structurile infodocumentare, cercetarea se zbate în gol, devine inefficientă, se sufocă. Chiar și în absența unei cercetări organizate, preluarea unor idei înnoitoare, promovarea reformei în acest domeniu s-au împiedicat înainte de a începe, din cauza inerției manageriale.

Este nevoie de *un sistem de perfecționare în domeniu*, exigent și bazat pe motivații. Dacă perfecționarea înseamnă recunoașterea la scară generală a dinamicii domeniului și a nevoii de ajustare, eforturile pentru o cercetare performantă devin implicit asumate. Descoperirea unor forme noi de valoare adăugată în transferul de informații, înțelegerea exercițiului de deconstrucție și restructurării ca mod de a fi, schimbarea rațională și productivă, care sunt teme permanente ale cercetării, fac parte, în esență, dintre imperatiile perfecționării.

Probabil, este nevoie de multe alte recunoașteri, reglementări, acțiuni concrete, întâlniri, experiențe parțiale etc. pentru a putea demara în mod real un proces de cercetare în acest domeniu.

Dincolo de problematica din ce în ce mai complexă a cantității documentelor și informațiilor, pe care cercetarea de specialitate trebuie s-o cuprindă în sfera fundamentală, cu toate consecințele privind coordonarea temelor, distribuția resurselor și riscurile unor concluzii inadecvate, referitoare la raporturile dintre cantitate și calitate, o altă arie majoră se impune atenției și poate determina obținerea unui statut nou pentru structurile, activitățile și profesiile infodocumentare. Este vorba despre continuarea investigațiilor *pentru o mai bună înțelegere, identificare și evaluare a valorii informației*. De bune decenii ne mulțumim cu afirmația că tot complexul infodocumentar se obiectivează

vag în standardele generale ale dezvoltării societății, dar că fără informație performanțele cunoașterii ar fi fost imposibile.

Recunoașterea acestui tip de obiectivizare nu conduce însă la așezarea structurilor, activităților și profesiilor respective în poziția care li se cuvenea, nu determină o mai bună alocare a resurselor. Dacă se va considera în continuare că valoarea informației nu poate fi determinată în termeni convenționali și exacti, nu sunt șanse ca ceva important să se schimbe privind statutul acestor activități. P.K. McPherson afirma acum câțiva ani cu pertință că „o profesie care nu știe exact cum să se evalueze pe sine și produsele sale nu va fi ascultată cu foarte mare atenție...”(7) De aceea, elaborarea unei metodologii integrate a valorii informației, care să opereze bine cu valoarea instrumentală și cu valoarea intrinsecă a acesteia, ar putea conduce la concluzii credibile și la realizarea unui cadru de contabilizare care să permită recunoașterea mai precisă a contribuției acestei resurse la reducerea incertitudinii și riscurilor și la dezvoltarea personalității umane. Va fi, probabil, zona cea mai dificilă a cercetării infodocumentare și nu va putea fi abordată temeinic decât în cooperare cu cercetarea generală a modelelor contemporane ale cunoașterii, cu cercetarea problemelor dificile ale valorii adăugate și ale calității. Între *ideea de contabilizare a informației* din perspectiva calitativă, dar cu elemente cantitative predominante și formele de cercetare calitativă consacrate, bazate pe investigații contextuale, evaluări subiective și abordări particulare de la o temă la alta există, în mod evident, destule diferențe metodologice și numai viziunea generală poate conduce la finalități integrate.

Fără nici o intenție de ierarhizare, cred că *o altă zonă generală a cercetării infodocumentare o reprezintă structurile, câmpul cel mai înghețat al domeniului* și, de altfel, cel mai greu de abordat. Structurile infodocumentare au un model consolidat de veacuri și bazat pe statornicia (s-a dovedit vremelnică, totuși) esenței materiale a documentelor și pe logica (cu adevărat perenă) procesului de receptare a informației. Delocalizarea și dematerializarea documentară n-au fost nici măcar imaginate vreodată ca situații reale ale activității structurilor infodocumentare. Intermediarii de azi încep să opereze într-o altă realitate, cu alte caracteristici. Cadrul vechi nu se mai potrivește. Ce trebuie păstrat și ce trebuie schimbat? Structurile infodocumentare moderne ar trebui să devină structuri autoformative, evolutive, integrative. Ele experimentează, acumulează, elimină, se comportă critic și inovativ, se remodelează. Dar cum? Înțeles, în principiu, procesul trebuie sondat, măsurat, testat, pus în relație, permanent legat de scopuri

și de mijloace. Nu va fi ușor. Realul și virtualul din spațiile infodocumentare nu vor avea nici proporții fixe, nici forme prestabilite, nici metodologii comune, dar vor trebui să aibă o singură finalitate, să participe în mod evident și recunoscut la dezvoltarea cunoașterii și la construirea unor răspunsuri valabile pentru diversele categorii de utilizatori. Psihologia destructurării și restructurării, cercetarea posturilor, în condițiile schimbării permanente a conținutului activităților, sunt teme esențiale care reflectă problemele majore ale dezvoltării structurilor infodocumentare contemporane.

În fine, *cercetarea managementului infodocumentar* modern este mai mult decât o obligație a cercetării specializate. Nu poate fi realizată eficient din afara sistemului și nu se mai poate întemeia, ca până acum, pe schemele generale ale managementului economic. Cu handicapul unui domeniu insuficient investigat din punct de vedere managerial și obligat să realizeze mai degrabă un management impus din exterior decât unul propriu și flexibil, cercetarea de specialitate trebuie să se străduiască să alinieze domeniul celor mai înalte standarde de calitate. Sistemismul bine aplicat poate tinde spre atingerea unei stări de teleosis organizațional, de organizare superioară pe plan psihic și spiritual, în cadrul unui efort conștient și permanent verificat și evaluat prin rezultate.

În mod particular cercetarea infodocumentară românească ar trebui să abordeze cu obstinație *temele integrării, ale convergenței superioare cu structurile paterne*. Ideea de stat în stat, de autonomie, de specific intangibil este dăunătoare pe toate planurile, în timp ce integrarea, conjugarea până la detaliu, pentru că informația poate fi urmărită până în detaliile acțiunilor unei structuri paterne, este tocmai terenul inovației, adecvării și performanței și al recunoașterii sociale a valorii acestei contribuții.

Este util de subliniat că organizarea și desfășurarea cercetării de specialitate nu trebuie realizate din perspectiva rebiblioteconomizării contemporane a cadrului infodocumentar, ci în scopul, urmărit cu obstinație, al fluidizării mișcării informației și aducerii utilizatorilor în cele mai favorabile poziții ale receptării superioare și folosirii eficiente a informației.

Dacă managementul strategic al cercetării românești, reprezentat de Ministerul Educației, Cercetării și Tineretului, Ministerul Culturii și Cultelor și Academia Română nu va găsi modalități adecvate de organizare a cercetării infodocumentare, nu va aloca resurse în acest scop și nu va aplica legea, aprobând posturi de cercetători la nivelul marilor structuri ale domeniului, acestea din urmă ar putea realiza din proprie

inițiativă, *un consorțiu de cercetare*, care să urmărească cele mai importante obiective și să demonstreze potențialul de înnoire și de automodelare al profesior din acest perimetru.

BIBLIOGRAFIE

1. KARL, POPPER. *Logica cercetării*. București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1981, p. 97.
2. KARL, POPPER. *Op. cit.*, p. 268.
3. JOSE ORTEGA Y GASSET. *Oeuvres complètes*. Tom. I, Paris, Ed. Klincksiek, 1983, p.48.
4. JOSE ORTEGA Y GASSET. *Op. cit.*, p. 93.
5. GLENN BRUDVIG. *Managing the Sea of Change in Science and Technology Libraries*. În vol.: Cynthia Steinke, *Sci-Tech Libraries of the Future*. New York, Haworth Press, 1992, p. 33.
6. RICHARD POTTER. *Value creation in the knowledge economy*. În: *Library+information Update*, vol. 2(3), 2003, p. 23.
7. P. K. McPHERSON. *Accounting for the value of information*. În: *Aslib Proceedings*, 46, 9, 1994, p. 209.